

In beginsel moeten volgens de Monumentenwet de kosten van archeologisch onderzoek gelegd worden bij de verstoorder van het bodemarchief. Deze keuze is in de wet gemaakt om een financieel 'obstakel' op te werpen bij het vernietigen van het bodemarchief. De gedachte hierachter is dat men ook een alternatieve locatie kan zoeken, wanneer archeologisch onderzoek (te) duur is. Duidelijk is dat een financiële prikkel om een alternatieve bouwlocatie te zoeken niet zal werken in de grotere Nederlandse (binnen) steden. Vooral kleinschalige projecten kunnen daarom te maken krijgen met relatief hoge (opgravings)kosten.

4. De financiële gevolgen van de Maltawetgeving

De Monumentenwet gebiedt de gemeente te voorzien in een naar redelijkheid en billijkheid te bepalen schadevergoeding ten aanzien van dergelijke hoge archeologiekosten. Bij het toekennen van die schadevergoeding dient dan te worden gekeken naar omvang van het project, draagkracht van de aanvrager en de mogelijkheid om naar een andere locatie uit te kijken.

De kosten die voor rekening van de verstoorder komen, omvatten behalve het feitelijke veldwerk ook de kosten voor de uitwerking van de opgraving, het opmaken van een standaardrapportage - waarin de resultaten van de opgraving weergegeven worden - en de conservering van de vondsten tot aan de overdracht aan het archeologisch depot.

Uitwerking financiële gevolgen in Groningen

Uitgangspunt van het Gronings beleid is het behoud 'in situ'. Als iemand archeologisch waardevol gebied wil verstoren, dan wordt eerst samen met de gemeente gekeken of er minder verstorende alternatieven (bijvoorbeeld een ander bouwmethode) voorhanden zijn. Zijn deze alternatieven voorhanden dan geldt in beginsel dat de verstoorder, zoals geformuleerd in de Monumentenwet, de opgraving moet organiseren en verantwoordelijk is voor de opgravingskosten, zie hierboven.

■ Muntchat Boterdiep

Muntchat van bijna 400 Groninger stuivers uit 1508.
Opgraving Gedepte Boterdiep-oostzijde, 2009.

voor het goed documenteren van het bodemarchief omvat dus veldwerk (het feitelijke graven), de uitwerking van tekeningen en de rapporten, evenals het determineren, beschrijven en analyseren van de vondsten, en eindigt met het aanleveren van de vondsten bij een door de Provincie erkend depot.

De archeologische praktijk in Groningen

In Groningen wordt al sinds midden jaren 80 systematisch archeologisch onderzoek verricht en er is dus een relatief lange traditie. Met de komst van archeologische marktpartijen dreigt echter de kennis die archeologisch onderzoek oplevert, te versnipperen. Wij kunnen echter niet al het archeologisch onderzoek in de gemeente zelf uitvoeren. Om het opgebouwde kennisvoordeel toch niet verloren te laten gaan, is het belangrijk dat we regie willen blijven voeren op archeologisch onderzoek dat door derden wordt uitgevoerd. Dit doen we op de onderstaande manier:

- **Programma van Eisen**

Wij willen toezicht houden op en sturing geven aan het archeologisch onderzoek dat in de gemeente plaatsvindt. Dat gaan wij doen door de goedkeuring voor Programma's van Eisen die verplicht zijn voor opgravingen aan ons te trekken, evenals goedkeuring voor de Plannen van Aanpak die verplicht zijn voor booronderzoek. Door strak de hand te houden aan deze PvE's en PVA's kunnen we de vraagstellingen van de booronderzoeken en opgravingen aan laten sluiten op de archeologische kennis die in de gemeente bestaat. Op deze manier kunnen we betere onderzoeksvragen formuleren, genereren we nieuwe inzichten en voorkomen we dat alleen de standaardgegevens boven de grond komen. Voor gemeentelijke projecten willen we bovendien de PvE's zelf schrijven. Dit heeft als bijkomend voordeel dat het kostenbesparend werkt.

- **Uitvoering**

In het PvE wordt opgenomen dat de gemeentearcheoloog (namens het college) bevoegd is in het veld aanwijzingen te geven met betrekking tot de uitvoering van opgravingen. Hierdoor kan ter plekke sturing worden gegeven op situaties waarin het PvE niet voorziet.

- **Rapportages**

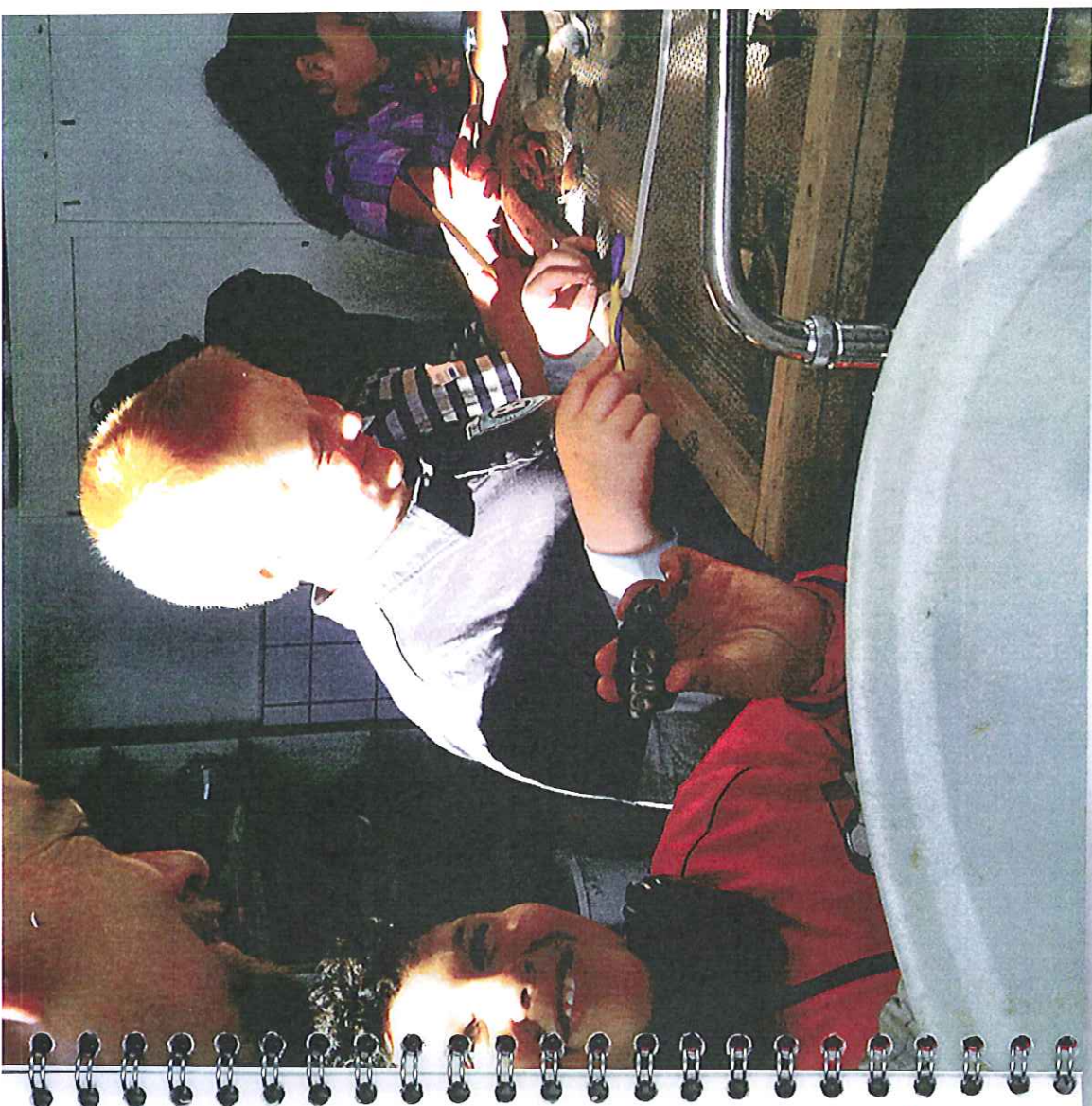
Wij willen nauw betrokken blijven bij de rapportages die het gevolg zijn van archeologisch onderzoek. Dit betekent dat een concept – of evaluatierapport altijd geaccordeerd moet worden door de gemeentelijke archeologen, en dat definitieve rapportages door de gemeentelijke archeoloog goedgekeurd moeten worden. Dit is noodzakelijk om een goed selectiebesluit te kunnen nemen over het behoud van archeologische waarden, maar ook om onze eigen stand van kennis up-to-date te houden. Wij streven ernaar om alle rapportages openbaar en raadpleegbaar te maken via de archeologische kaart.

- **Selectiebesluit bij risicovolle projecten**

In veel gevallen vindt het selectiebesluit met betrekking tot al dan niet opgraven plaats bij het afgeven van een omgevingsvergunning. In de gemeente Groningen voldoet deze methode goed, mits het om de reguliere bouwvragen gaat. De grotere en politiek gevoeligere projecten of vondsten van grote historische waarde kunnen vragen om een afzonderlijk collegebesluit, geadviseerd door de gemeentelijk archeoloog. Alleen dan en daar kan het archeologisch belang van een bepaald stuk bodemarchief goed afgewogen worden tegen de belangen van een (bouw)project.

- **Leerlingen wassen scherven**

Leerlingen van de IMC-weekendschool wassen scherven en botten. Oktober 2010

In het verleden was het doen van opgravingen voorbehouden aan universiteiten en overheden met een opgravingsvergunning. In het Besluit Archeologische Monumentenzorg (9 augustus 2007) is echter bepaald dat een organisatie een aanvraag voor een archeologische opgravingsvergunning kan krijgen, om zich daarmee op de archeologische markt te begeven. Er zijn inmiddels enkele tientallen bedrijven 'op de markt' die over een archeologische opgravingsvergunning beschikken. Hoewel meer opgraven ook meer kennis oplevert, dreigt tegelijkertijd ook een versnippering van die kennis. Private bouwers zijn aangewezen op de diensten van deze bedrijven en ook de gemeente maakt er gebruik van.

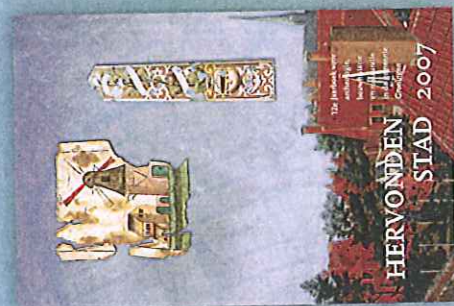
6. Archeologische opgravingsvergunning

Een eigen opgravingsvergunning
 Groningen beschikt al sinds 1993 over een opgravingsvergunning. In de loop van de jaren kon daarmee de kennis over de gemeente worden uitgebreid. Om dit kennisvoordeel niet verloren te laten gaan, is het belangrijk dat we in Groningen zelf een centrale rol gaan spelen en goed regie voeren op archeologisch onderzoek en beleid. We willen daarom

onze eigen opgravingsvergunning behouden. Niet alleen kunnen we met de vergunning eigen onderzoek verrichten voor de gemeentelijke projecten, ook kunnen we snel inspringen in acute situaties. De opgravingsvergunning voor de gemeente Groningen is 2009 opnieuw verleend.

■ Hervonden Stad

De laatste vier jaargangen van het gemeentelijke jaarboek Hervonden Stad, waarin verslag wordt gedaan van actueel archeologisch en bouwhistorisch onderzoek in de gemeente Groningen.

Niet alle archeologisch resten zijn in de bodem te behouden. Om op nationale schaal een verantwoorde keuze te kunnen maken welke resten opgegraven dienen te worden en welke in de bodem moeten worden behouden, is de NOaA (Nationale Onderzoeksagenda Archeologie) opgesteld. In dit document wordt de archeologische kennis per periode en per gebied in Nederland beschreven.

De NOaA heeft in zichzelf geen juridische status, maar speelt wel een rol bij het tot stand komen van de zogenaamde Programma's van Eisen. Een PVE beschrijft hoe een archeologisch onderzoek precies moet worden uitgevoerd, en schrijft dus ook voor welke onderzoeksvragen relevant zijn. Deze PVE's dienen overigens getoetst te worden door het bevoegd gezag, i.e. de gemeente Groningen (zie paragraaf 5).

7. Nationale onderzoeksagenda

De Groninger archeologische onderzoeksagenda

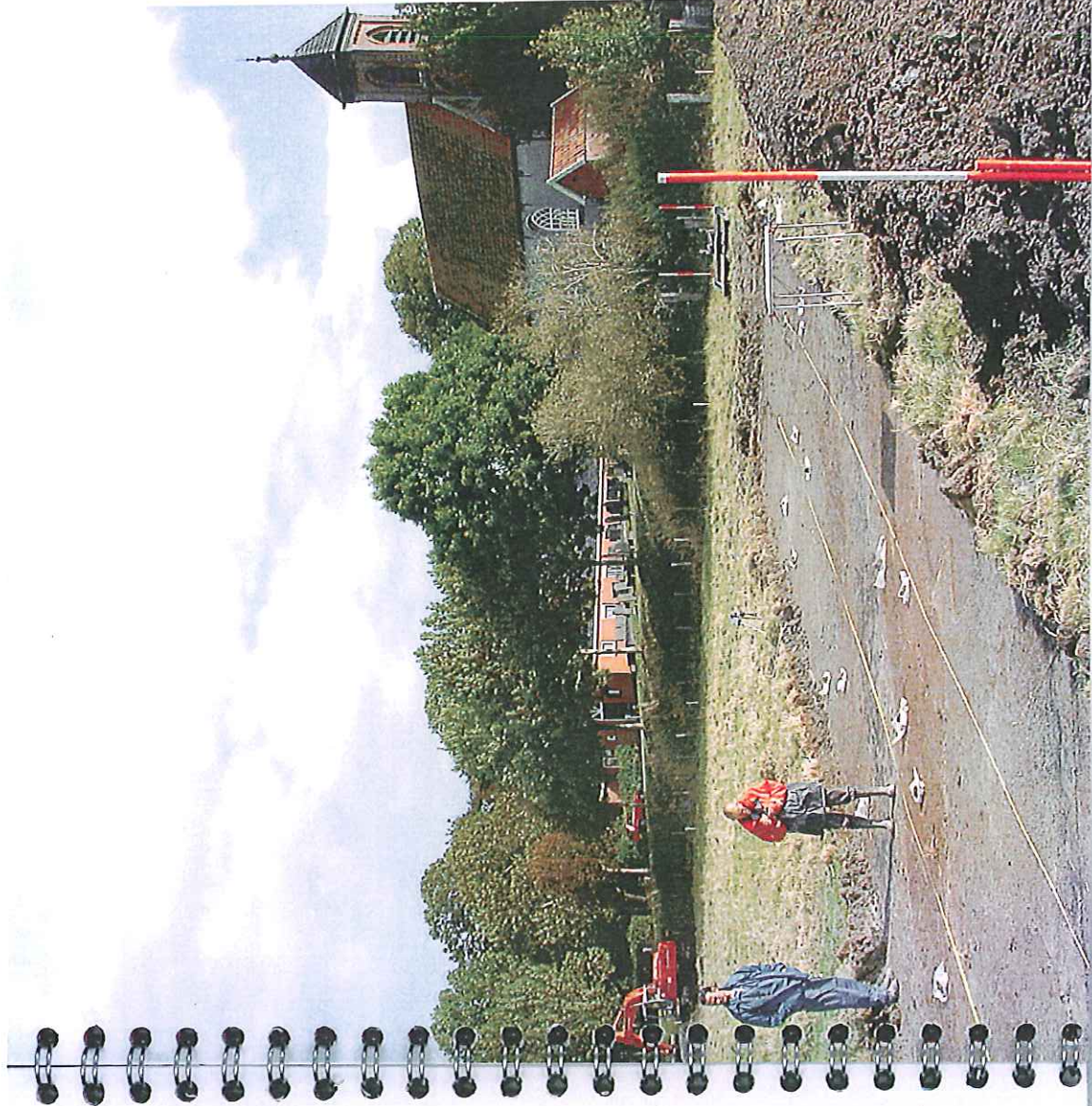
Omdat we in Groningen over een rijk, maar niet gaaf bodemarchief beschikken, willen we verantwoord omgaan met de waarden die nog ongeschonden in de bodem zitten. Dit betekent dat we bij nieuwe ontwikkelingen zorgvuldig moeten kijken welke archeologische waarden er aanwezig (kunnen) zijn. Vervolgens moeten we een goede afweging maken tussen behoud van de waarden of het documenteren ervan, en tenslotte moeten we toezien op kwalitatief goed onderzoek, wanneer er opgravingen plaatsvinden.

De sleutel voor een dergelijk zorgvuldig inhoudelijk archeologiebeleid is kennis, gebundeld in een Groninger onderzoeksagenda. Als we goed weten waar welke waarden spelen, kunnen we kunnen efficiënter onderzoeken en we kunnen – niet in de laatste plaats – een betere voorlichting geven aan de

samenleving. Omdat Groningen al sinds 1990 een eigen gemeentelijk archeoloog heeft, is er veel kennis van het bodemarchief aanwezig. Dit vergemakkelijkt onze taak om het archeologisch erfgoed goed te behouden. In een gemeentelijke onderzoeksagenda kunnen we de stand van kennis van de archeologie van de gemeente Groningen bijhouden. We kunnen deze agenda gebruiken als basisdocument waaraan de Programma's van Eisen aan getoetst worden en waaruit de onderzoeksvragen van het PVE gebruikt kunnen worden. Zo houden we de archeologische onderzoeken efficiënt.

Een overzichtsbboek over de Groninger archeologie zal rond 2015 verschijnen.

■ **Proefsarven in Dorstward, nu in de zomer.** Ook het afgegraven deel van de wierde bleek nog archeologische resten te bevatten en is onlangs aangewezen als archeologisch rijksmonument.

Gemeenten met een eigen opgravingsvergunning waren in het verleden verplicht om een depot te beheren, waarin de vondsten die bij het doen van opgravingen gevonden zijn op te slaan. Met de nieuwe wet krijgen de *provincies* een algemene plicht om per provincie een dergelijk depot in stand te houden voor deze vondsten. Maar zij kunnen tevens – op verzoek van B&W-gemeentelijke depots aanwijzen. De provincie Groningen heeft in 2009 in de stad inderdaad een gemeentelijk depot aangewezen.

8. Archeologisch depot

Archeologisch Depot te Groningen

De gemeente Groningen beschikt sinds 1993 over een gemeentelijk depot. In dit depot worden de concrete vondsten van opgravingen opgeslagen. Het depot aan de Westerbinnensingel beschikte in 2009 niet meer over voldoende opslagruimte, ook omdat de tijdelijke opslagruimte aan het Bodenterein verdween. Om hier een structurele oplossing voor te bieden, en ons depot aan de Westerbinnensingel slagvaardig te houden, gebruiken we sinds 2009 een ruimte bij het Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis. Dit is het

gezamenlijk depot van de drie provincies Groningen, Friesland en Drenthe. We zijn hierbij verzekerd van een goed 'klimaat' voor het opslaan van archeologische vondsten.

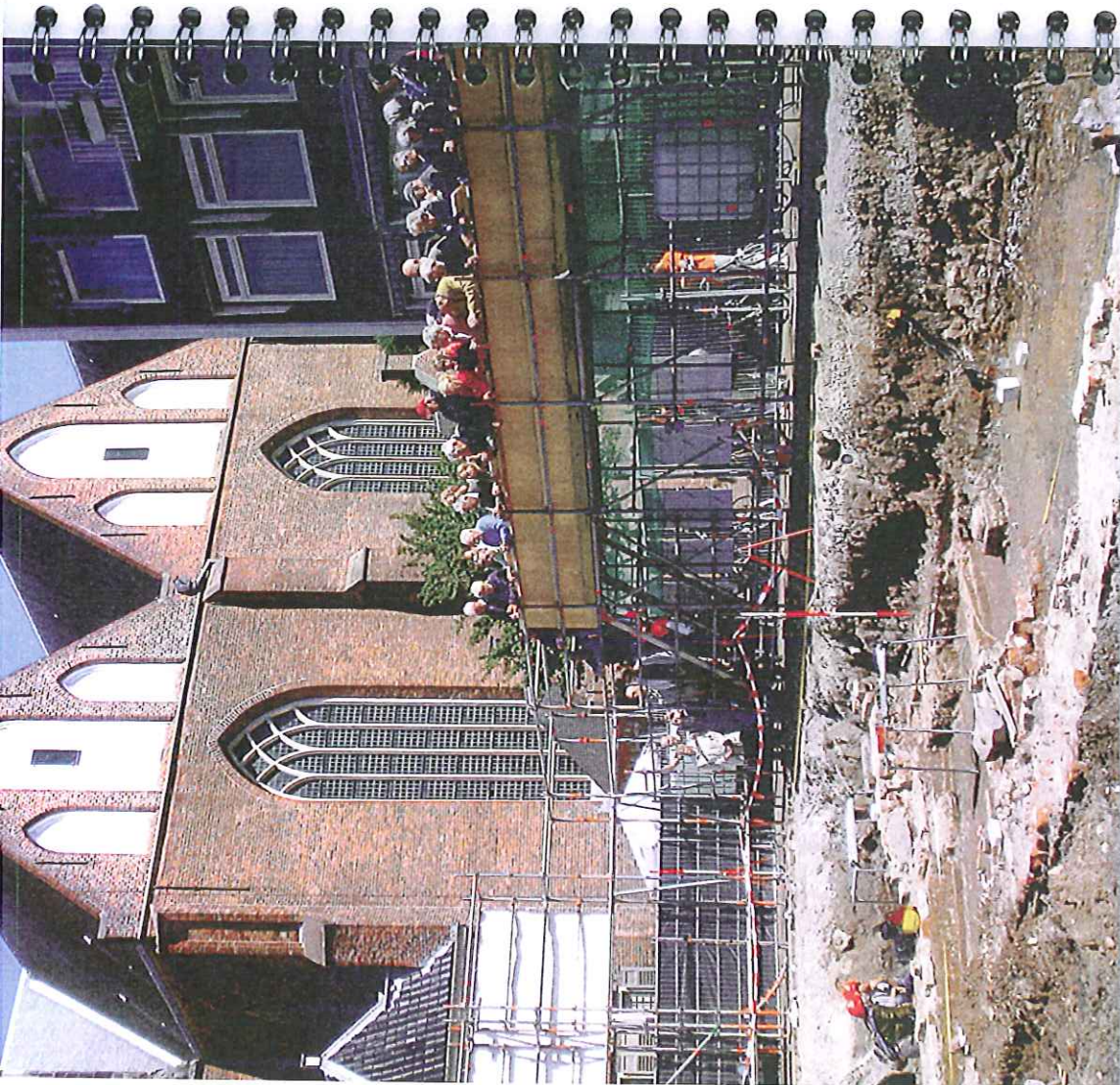
In Nuis staan de vondsten waar we niet dagelijks bij hoeven; aan de Westerbinnensingel blijft het 'kwaliteitsdepot', met vondsten die kwetsbaar zijn, en vondsten die gebruikt kunnen worden voor tentoonstellingen en dergelijke. De vondsten kunnen bijvoorbeeld in het Groninger Museum en Groninger Forum tentoongesteld worden of in bruikleen worden gegeven, zoals aan het Rijksmuseum voor Oudheden te Leiden. Met een dergelijk slagvaardig depot, kunnen we het verleden van Groningen aan het publiek blijven tonen.

Gelbordmuts Singelstraat

De 18e-eeuwse geleerdemuts uit de beerpuit van de Latijnse School in de Singelstraat is uniek in Europa en wordt regelmatig uitgeleend. Deze muts is de oudst bewaard gebleven voorloper van de huidige professorenbare.

10 cm

Het Verdrag van Malta bevat enkele artikelen die betrekking hebben op publieksvoorlichting. Deze artikelen hebben in de Monumentenwet echter geen wettelijke verankering gekregen.

9. Archeologie en Publiek

3

Groninger publieksbereik

De archeologie in Groningen wordt over het algemeen door de burgers een warm hart toegedragen. Met name de 'eigenheid' van het stadse verleden wordt door velen als belangrijk ervaren. Archeologisch onderzoek raakt dan ook rechtstreeks de identiteit van de Stad. Men is in Groningen (terecht) trots op het verleden wat Groningers tot Stadlers heeft gemaakt en stad tot Stad. Deze belangstelling komt tot onder meer tot uiting door de grote toeloop bij opgravingen die in de stad plaatsvinden. Recent was dit weer te zien bij de opgravingen aan de Grote Markt Oostzijde.

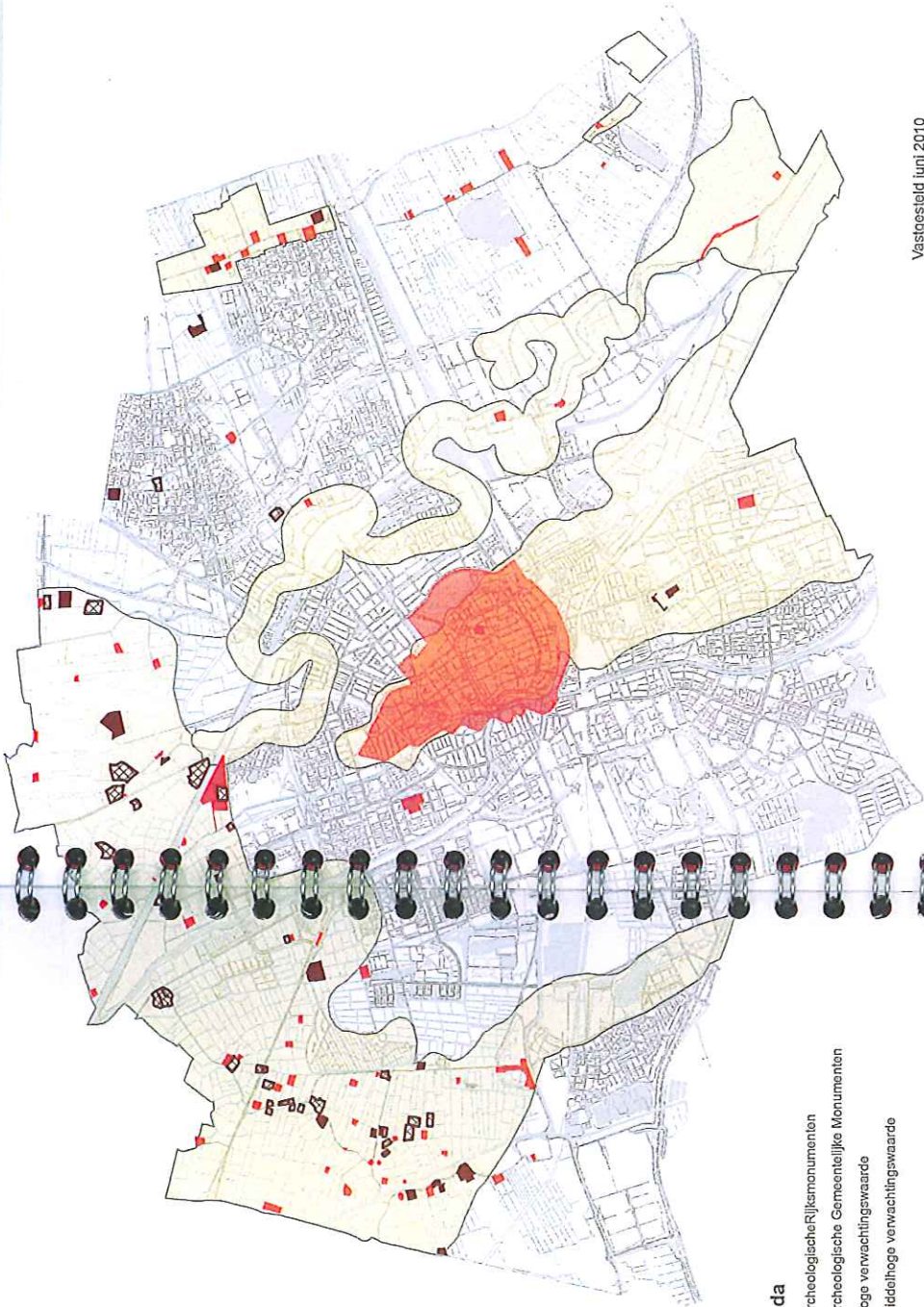
Wij vinden het belangrijk om deze betrokkenheid van de burgers en trots van de burger op (het verleden van de stad) te continueren. Hiermee wordt tevens het draagvlak voor archeologische monumentenzorg in stand te houden. Wij vinden het daarom onontbeerlijk dat er tijd, geld en moeite gestopt wordt in voorlichting en het delen van archeologische kennis met het publiek. Het Groninger Forum zal daarbij een goed podium vormen om de archeologische kennis met de burgers, jong en oud van de stad te delen.

■ **Publieksvoorlichting aan de Grote markt**
Voorlichting van het Groninger Publiek bij de opgravingen aan de Grote Markt Oostzijde, zomer 2009.

Bijlagen

- 1) Kaart behorend bij de Erfgoedverordening
- 2) Onderbouwing excessieve kosten

Bijlage 1: Kaart behorend bij de Erfgoedverordening (vastgesteld juni 2010)

Legenda

- Archeologische Rijksmonumenten
- Archeologische Gemeentelijke Monumenten
- Hoge verwachtingswaarde
- Middelhoge verwachtingswaarde

Vastgesteld juni 2010

Bijlage 2: Toedeling van de archeologiekosten

Met gebruikmaking van 15 aanvragen in het beschermde stadsgezicht in de periode 2e helft 2006 tot en met eerste helft 2010 is onderzocht wat het financiële effect zou kunnen zijn van het opleggen van een archeologieverplichting. Dat vertaalt zich enerzijds naar de aanvrager, anderzijds naar de gemeente zelf, vanwege de verplichting de redelijkheid in acht te nemen.

Tot nu toe wordt gewerkt met een 3%-grens, gerelateerd aan de grens die de Rijksoverheid (ongeschreven) ook als criterium gebruikt:

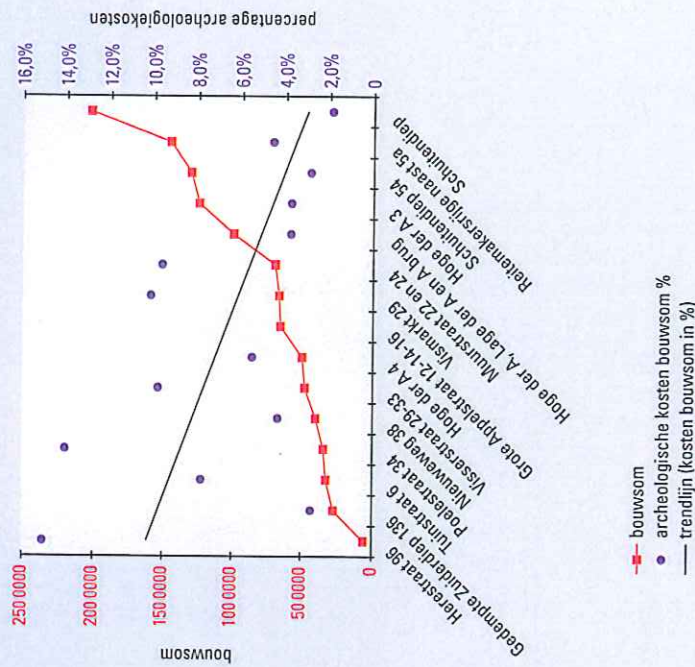
- tot 3% betaalt de 'veroorzaker', de vergunninghouder
- boven 3% betaalt de gemeente, de vergunningverlener.

Feitelijk is dit een ongewenste openeinderregeling, die een extra wissel trekt op de gemeente (als toezichhouder) om de archeologiekosten die een ander maakt binnen de perken te houden en de kwaliteit desondanks te borgen. Overigens is het onredelijk dat kosten die door een initiatiefnemer worden veroorzaakt voor wellicht het grootste deel door de gemeente gedragen zouden moeten worden. Er moet dus een gulden middenweg worden gevonden.

Binnen de gemeente Groningen worden per jaar 7 tot 11 aanvragen voorzien van een archeologievoorschrift; dat aantal neemt jaarlijks toe. Van de 15 geselecteerde beschermde-stadsgezichtprojecten (2006-2010), is een ervaring gebaseerde, maar fictieve inschatting van de archeologiekosten gemaakt (gemiddeld € 278, =/m², gemiddelde grootte ruim 200 m²), die vervolgens is afgezet tegen de bouwsom. Gemiddeld komt dat neer op 6,7% van de bouwsom, met afwijkingen naar boven (15%) en naar onder (1,9%). Gebleken is dat de hoogte van het percentage omgekeerd evenredig is aan de omvang van het project (zie grafiek; bouwsom roze, percentage archeologie blauw, correlatie -0,6).

Uitgaand van een maximale gemeentelijke compensatie van € 25.000, = per project en in totaal €100.000, = per jaar, houdt dit in dat er met een 7%-norm meer aanvragen voor een kleiner bedrag kunnen worden gecompenseerd dan met een 5%-norm. Daarenboven is het wenselijk, als blijkt van goede wil, dat voor het opstellen van een verplicht Programma van Eisen en de aanloopkosten naar een opgraving een kleine subsidie van standaard € 2500 euro wordt verstrekt. In het rekenvoorbeeld verlangt de 7%-grens een gemiddelde gemeentelijke jaarbudget van bijna € 70.000, =, tegen bijna € 130.000, = voor de 5% norm. De 7 %-norm laat dus binnen een gewenst budget van 1 ton nog een zekere groei en flexibiliteit toe.

Vooralsnog kan de 'schadereregeling' plaatsvinden ten laste van het jaarprogramma archeologie, ISV-III. Tot en met 2014 is dat gegarandeerd, daarna niet meer.

10 cm

■ **Kommetje**
Kommetje van Italiaanse berettino-faience (herkomst Venetië),
gevonden in een beerput bij opgravingen in de Folkeringestraat 37/39
in 1995.

Colofon

Uitgave: gemeente Groningen mei 2011
Tekst: Gemeente Groningen, Froukje Veenman
Vormgeving, tekenwerk grafiek: Sandro Kortekaas BNO
Fotografie: Gemeente Groningen (Gert Kortekaas en Jaap Buist),
Sandro Kortekaas, Ruurd Leegstra, ARC B.V en IMC Weekendschool
Reproductie: Gemeente Groningen